

Poštarina plaćena u gotovom

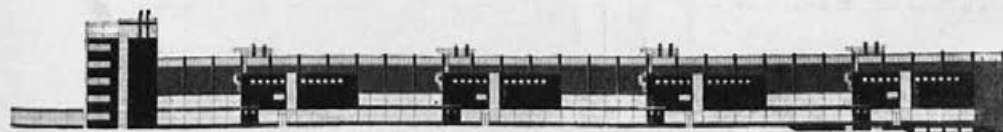
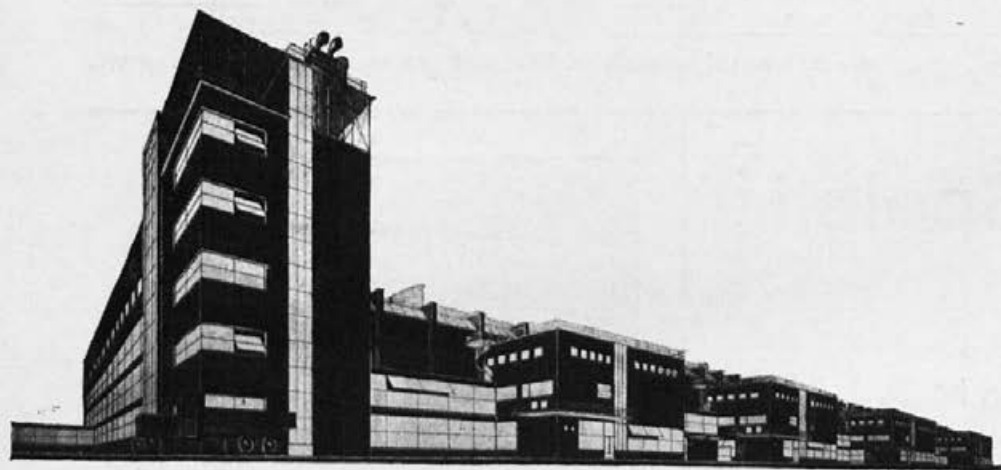
REVIJA ZA GRAĐEVINSKU, LIKOVNU I PRIMENJENU UMETNOST
REVIJA ZA STAVBNO, LIKOVNO IN UPORABNO UMETNOST
REVUE DE L'ARCHITECTURE ET DE L'ART

1934

4

LETO IV.

ARHITEKTURA
URBANIZAM
HORTIKULTURA
PRIMENJENA
UMETNOST
LIKOVNA
UMETNOST

ARHITEKTURA

ARHITEKTURA

Revija za građevinsku, likovnu i primenjenu umetnost. - Pretplata godišnje Din 120.—, za inozemstvo Din 150.—. - Uprava: Stritarjeva 7. - Izdaja Konzorcij »Arhitekture« (Ing. arch. Dragutin Fatur). - Odgovorni urednik Jože Žigon. - Grafički radovi Jugoslovanske tiskarne u Ljubljani (K. Čeč).

Revija za stavbno, likovno in uporabno umetnost. - Naročnina letno Din 120.—, za inozemstvo Din 150.—. - Uprava: Stritarjeva ul. 7. Izdaja konzorcij »Arhitekture« (Ing. arch. Dragutin Fatur). - Odgovorni urednik Jože Žigon. - Grafično delo Jugoslovanske tiskarne v Ljubljani (K. Čeč).

Revue de l'architecture et de l'art. Prix de l'abonnement annuel Din 120.—, pour l'étranger Din 150.—. Rédaction: Ljubljana, Stritarjeva 7. Publiée par l'association »Arhitekture« (Ing. arch. Dragutin Fatur). Rédacteur responsable: Jože Žigon. - Travail graphique: Jugoslovanska tiskarna, Ljubljana (K. Čeč).

Naročnina se plačuje naprej po Poštni hranilnici števil. 15.944 ali pa inkasantom, ki se izkažejo s pismenim pooblastilom uprave. — Reklamirani zvezek se dobi brezplačno samo, če se reklamira najkasneje en mesec po izidu; pozneje se mora plačati. — Revija se lahko odpove samo konec leta, t. j. do 31. decembra. — Kdor do tedaj revije ne odpove, ga imamo za naročnika tudi za prihodnje leto.

V vseh krajih iščemo agilne akviziterje za inserate in naročnike. Za pojasnila se izvolite obrniti na upravo.

Pretplata se šalje unapred putem Poštanske štedionice br. 15.944, ili se plaća inkasantima koji se iskažu sa pismenom punomoći uprave. — Reklamirani broj dobiva se besplatno samo ako se reklamira najkasnije mesec dana posle izlaženja lista; docnije se broj plaća. — Revija se otkazuje jedino krajem godine, t. j. do 31. decembra. Ko ne otkáže do toga roka smatra se pretplatnikom i za iduću godinu.

Tražimo u svim krajevima agilne akvizitere za inserate i pretplatnike. Za obaveštenja izvolite se obratiti na upravu.

Albert Špeletič

s o b n o
slikarstvo

Ljubljana, Emonska 25. Tel. 3175

Cene konkurenčne

Cerkveno slikarstvo (fresco e. t. c.), strokovnjaško restavriranje starih slik, fresk, oltarjev in soh (polihromiranje) izvršuje

MIHA MALEŠ, akad. slikar in podobar,
Ljubljana — Pod Turnom št. 5. (atelje)

IV. BONAČ trgovina s pisarniškimi, tehničnimi in risalnimi potrebčinami

● Zastopstvo za svetlopisni papir **OZALID**

LJUBLJANA, ŠELENBURGOVA ULICA 5

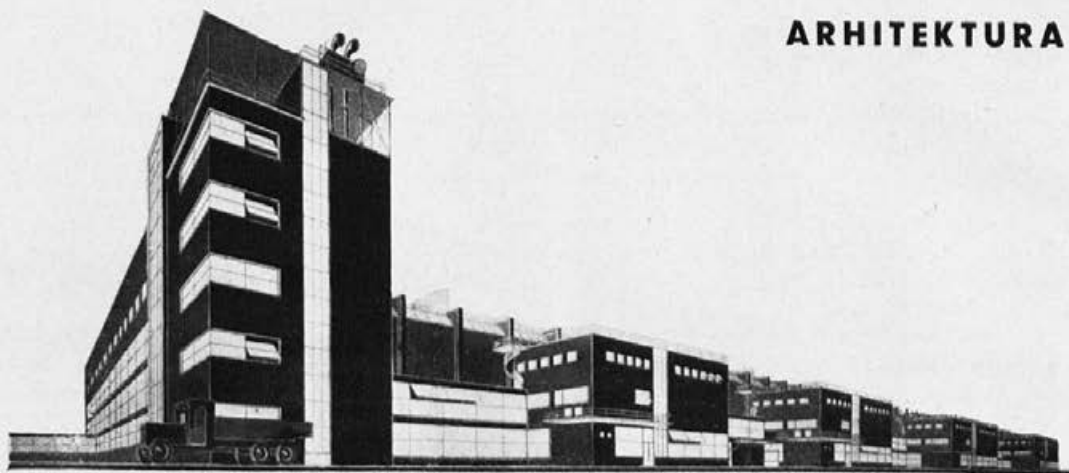
Idealen
in dekorativen
materijal
za stene in mize,
kavarne
in restavracije

Trpežno, higijensko, lahko za
čiščenje — zato ekonomsko!

„SEMPERIT“ ZAGREB, NIKOLIČEVA 8

Kinematografski
ateljeji —
perspektiva
Les ateliers de
cinéma —
perspective

DVA PROJEKTA ARH. PANTELEJMONA GOLOSOVA (Deux projets de l'architecte Pantelejmon Golosov)

V tej številki prinašamo dva projekta mladega ruskega arhitekta Pantelejmona Golosova. Bila sta nagrajena na moskovski izložbi sodobne arhitekture in sta tedaj vzbudila v ruskih in inozemskih strokovnih krogih veliko pozornost, ker dokazujeta velikopoteznost koncepcije, originalnost v obdelavi detajlov in avtorjevo sijajno risarsko znanje. Toda Golosov je kmalu nato, leta 1929, umrl v Moskvi za tuberkulozo, star šele 33 let.

Reprodukcije projektov in tekst sta odstopila redakciji „Arhitekture“ njena sodelavca g. arh. Ernest Weissmann in g. Bogdan Rajakovac. Material sta dobila še leta 1928, od avtorja samega, da ga objavita v neki naši reviji, kar pa se iz nepričakovanih razlogov do zdaj ni zgodilo.

Uredništvo.

Načrt kinematografskih ateljejev.

Ta načrt predstavlja enega prvih poskusov, kako rešiti tako komplicirani problem ureditve prostorov za kinematografsko snemanje. Ti prostori so zvezani v eno celoto, tako da so vsi procesi poslovanja racionalizirani: poraba človeške in strojne energije se mora zmanjšati na najmanjšo mero.

Prostor, ki je namenjen za snemanje, je razdeljen v vrsto predelkov v velikosti 25×12 m. Ti oddelki so omejeni s premičnimi stenami, ki se lahko ob potrebi prislonijo na zid, v niše, ki so konstruirane posebej za ta primer. Na ta način premične stene ne ovirajo pri snemanju in se lahko spoji več oddelkov v eno.

Vsak predelek rabi z ene čelne strani za osebje, z druge pa za rekvizite, dekoracije itd. Delo na eni in drugi strani se lahko vrši istočasno, s čimer je doseženo pravilno poslovanje.

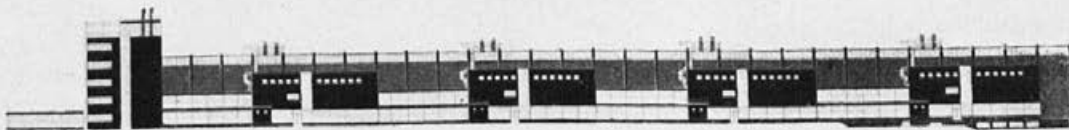
Skupina prostorov za tehnično osebje je na strani glavne fasade v obliki posebnih rizalitov, ki so spojeni z ustrežajočim hodnikom ateljeja. Vsaka teh skupin ima poseben izhod z vestibulom in stopniščem za vertikalno komunikacijo in zvezo z ateljejem. Razen po omenjenih se lahko pride v atelje po dveh stopniščih, ki sta situirani v glavnem hodniku. Pri rešitvi prostorov za tehnično osebje so upoštewane vse možnosti, ki olajšujejo njegovo poslovanje.

Rekvizitno-dekorativna skupina je nameščena na drugi strani ateljeja in zvezana z ustrežajočim hodnikom za manipulacije, ki mora biti neobhodno v zvezi z delavnicami (mizarškimi in ključavničarskimi); te delavnice so nujne za zgoraj omenjeno skupino.

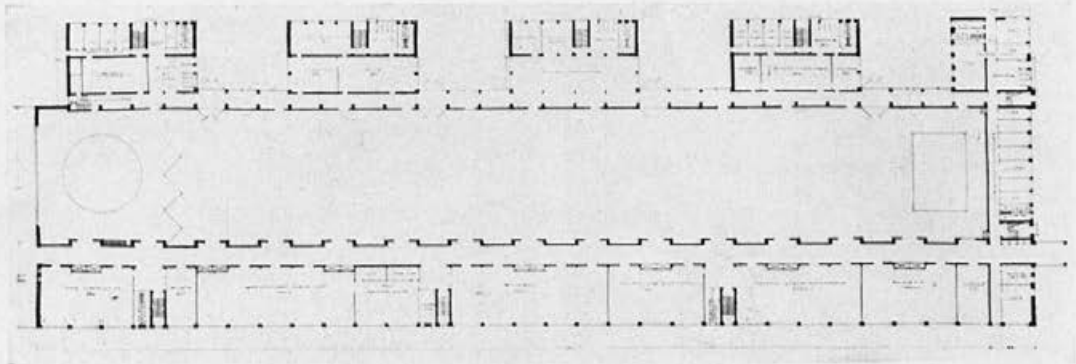
Razen sistema zgornjih premičnih svetiljk so konstruirani balkoni in posebne premične zibelj, ki po potrebi omogočajo razsvetljevanje vsakega mesta v ateljeju.

Na eni strani je atelje zvezan z odprtim prostorom za snemanje, na drugi strani pa s petnadstropnim

Fasada
Façade

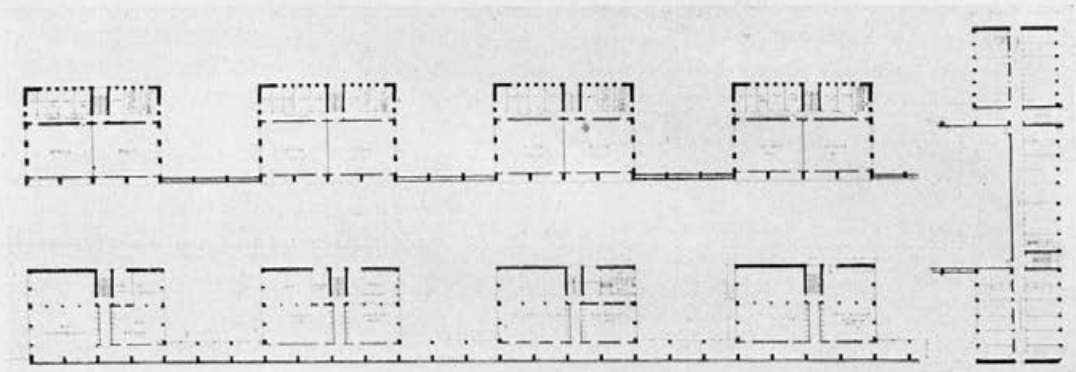

Kinematografski ateljeji
Les ateliers de cinéma

Pritličje
Rez-de-chaussée

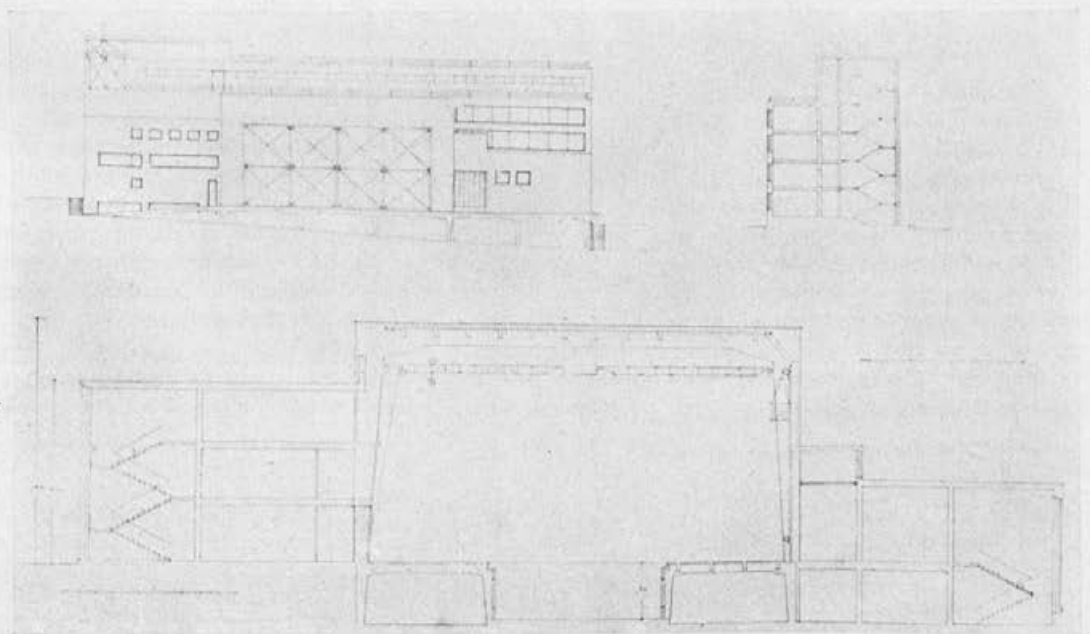
2. in 3.
nadstropje
2e et 3e étage

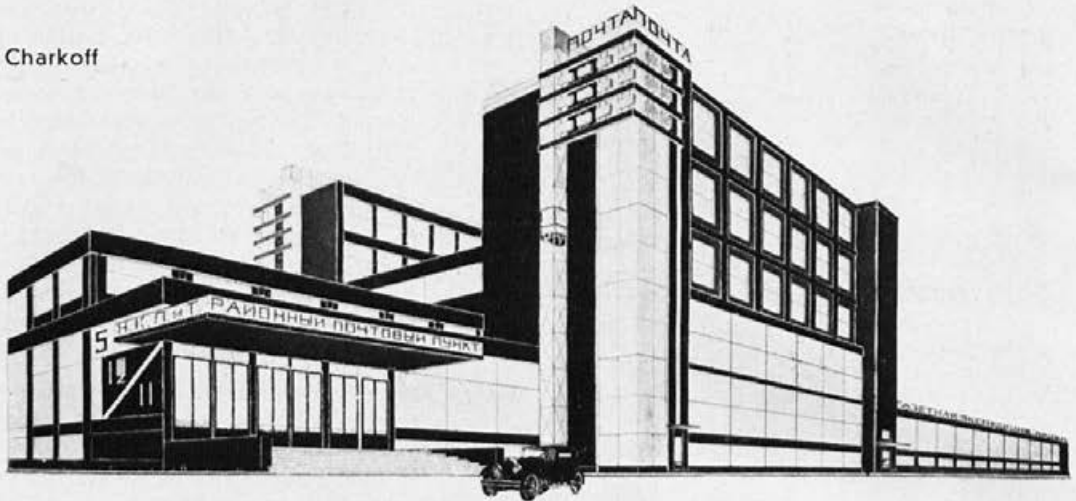
paviljonom. V prvih treh nadstropjih so nameščeni prostori za tehnično osebje, dve dvorani za pregledovanje filmov in ostali postranski prostori, ki morajo biti v neposredni zvezi z ateljejem.

Zunanja steklena stena hodnika za osebje je opremljena na štirih mestih s konstrukcijo, ki omogoča prehod avtomobilov. Ideja teh konstrukcij je razvidna iz perspektivnega načrta. Kubatura stavbe: 129.000 m³.

Stranska fasada
in prerezi
Façade latérale
et coupes

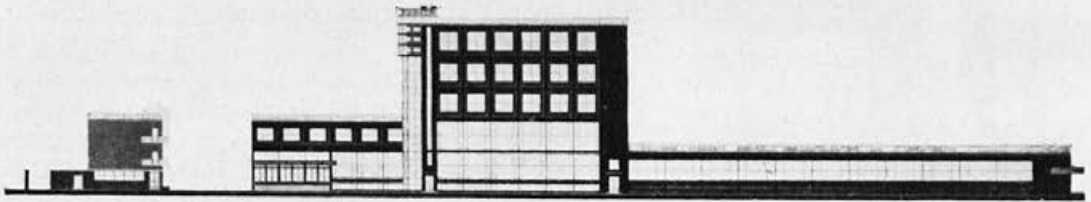

Pošta v Harkovu
Hôtel de Poste à Charkoff

Perspektiva
Perspective

Glavna fasada
Façade
principale

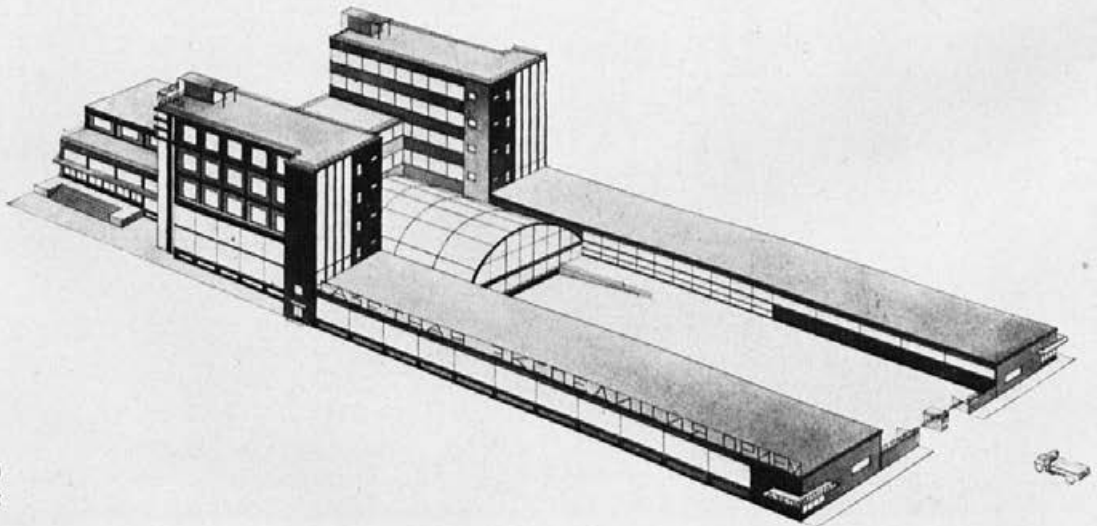

Načrt glavne pošte v Harkovu.

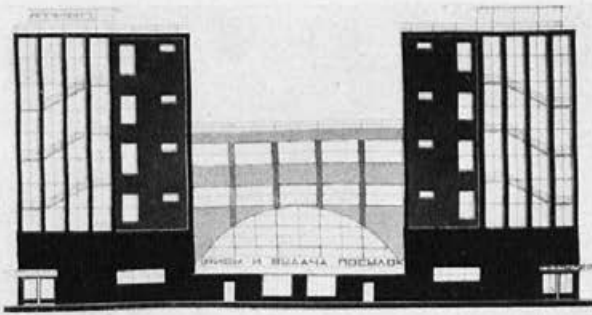
Vsa pošta, ki prihaja in odhaja, se transportira z električnimi vozili in avtomobili in mora čez notranje, s steklom pokrito dvorišče. To dvorišče je poslovno

središče stavbe. Na vsaki strani dvorišča sta samo dva prostora za razkladanje in nakladanje pošte.

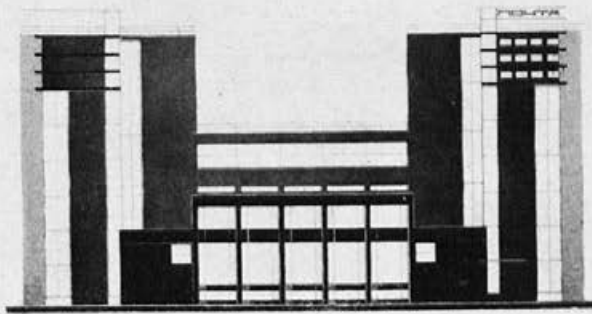
Podzemeljska električna vozila, ki prihajajo z železniške postaje, razkladajo pošto na dveh mestih. Ko se vračajo, lahko prevzamejo pošto, ki je že pri-

Aksonometrija
Projet

Pošta v Harkovu
Hôtel de Poste à Charkoff

Stranski fasadi
Façades latérales

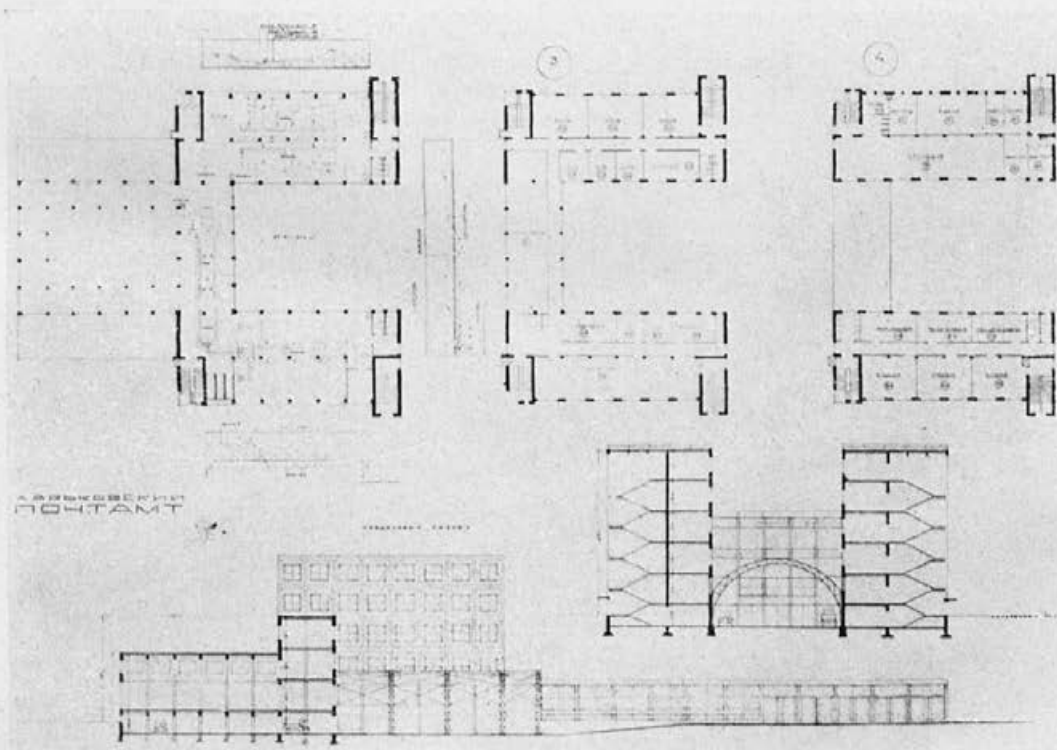
pravljena za ekspedicijo. Na istem mestu (pokrito dvorišče) se koncentrija nakladanje in razkladanje poštних avtomobilov, ki imajo s tega mesta najudobnejšo in najkrajšo zvezo z garažami in bližnjimi ulicami. Poslovanje s strankami: izdajanje časnikov, časopisov, službenih in privatnih pošilk itd., se koncentrija na odprtem dvorišču; s tem je doseženo, da se privatna vozila ne mešajo s poštными. To dvorišče je situirano proti mestu in neposredno zvezano z ulico. Dvorana za manipulacijo rajonske pošte (poštni oddelki) je nameščena v najugodnejšem delu stavbe; ta dvorana je v zvezi z ostalimi prostori, z ekspedicijo in oddelkom za predale naročnikov.

Administrativno-gospodarski prostori, obednica in profesionalne organizacije so nameščene v srednjem vzvišenem delu stavbe ter zavzemajo tretje, četrto in peto nadstropje. Ta namestitev je prikladna zaradi zveze vsake ekspedicije z že omenjenimi skupinami. Niti ena ekspedicija nima prehoda tu skozi.

Stanovanja in oddelki za vzgojo otrok so zaradi udobnosti nameščeni v posebnem paviljonu.

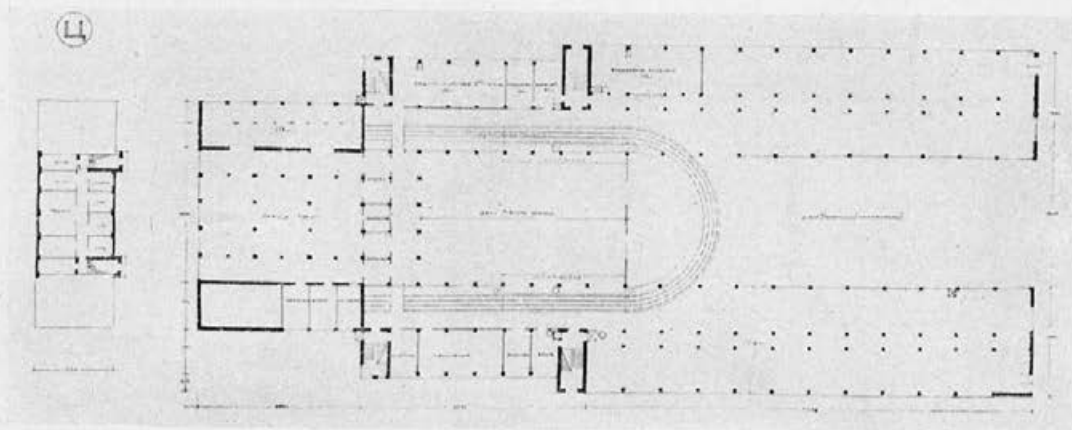
Tako smo dobili tip stavbe, ki s svojim talnim načrtom in zunanjo obliko najbolje ustreza zelo kompliciranim funkcijam glavne pošte. Dosegli smo ekonomsko rešitev ne samo glede na stavbne stroške, marveč tudi glede na mehanizacijo stavbe.

Kubatūra stavbe: 67.980 m³.

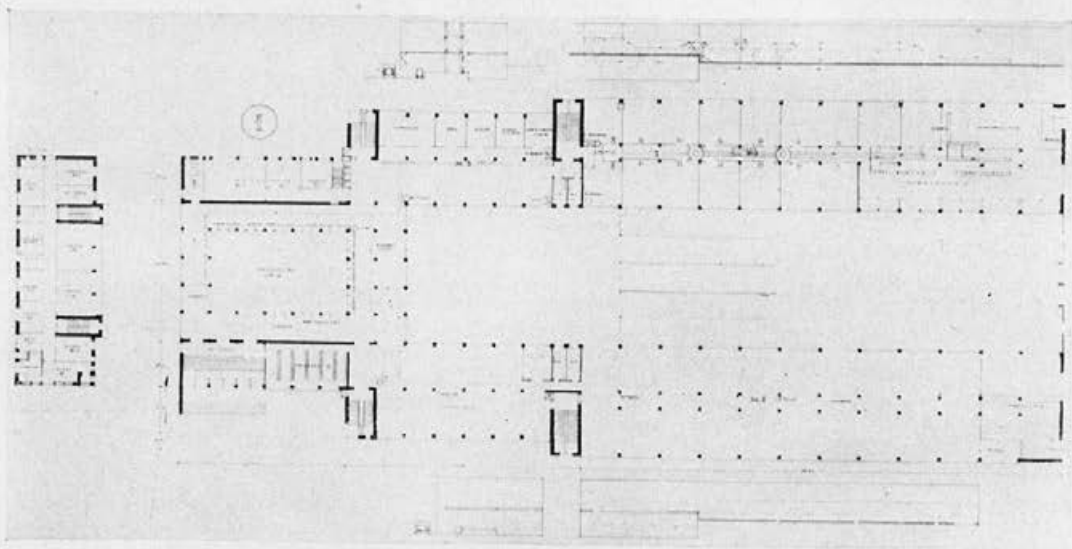

Nadstropja
in prezi
Etages
et coupes

Pošta
v Harkovu
Hôtel de Poste
à Charkoff

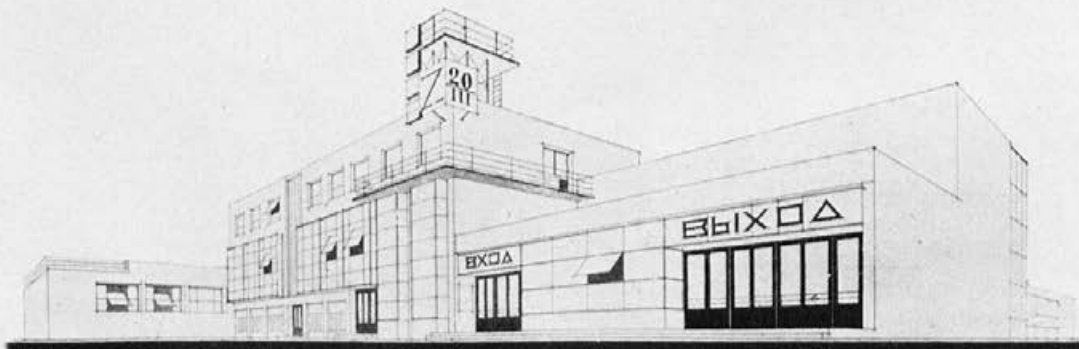

Prilličje
Rez-de-
chaussée

1. nadstropje
1er étage

Perspektiva
delavskega
kluba

URBANIZAM

Uređuje arh. Marko Vidaković

Sl. 1.

Martinci
srez Zlatar

Sl. 2.

Lastovo
Baranja

SEOSKO GRADENJE

(Construction du village)

Različito od gradova, čije je izgrađivanje danas — a bivalo je i u ranijim vijekovima — organizirano, i provodi se planski, sela rastu u pravilu bez plana i organizacije. Katkada polagano i stoljećima, katkada opet brzo, u nekoliko godina ili decenija, kao što vidimo i u našim krajevima, na područjima predratnih velikih imanja. Ovo pravilo ima izuzetaka: naselja koja nastaju u povodu kolonizacija što ih provodi država; bilo sama, bilo s privatnim kapitalom: gornjošleske kolonije uz njemačko-poljsku granicu, kolonije malo-azijskih iseljenika u Grčkoj, nova naselja u bonificiranim, do nedavna malaričnim, krajevima oko Rima, makedonske kolonije, naselja oko novih industrija i izvora energije u Sovjetskoj Uniji. I privatni kapital sam podiže organizirana naselja oko novih industrija: naselja oko Kruppovih industrija, rudarska sela, Dugaresa, Trepča, Trbovlje, Kamnik, Zenica, Vareš itd.

Ovi su izuzeci toliko učestali da nam se sve očitije javljaju njihovi uzroci: potreba organiziranja u eksploataciji zemlje, njenih blaga, i blaga morskih, sa ciljem da bi se oni racionalno iskoristili, da bi se pojačalo stvaranje dobara, da bi se osigurale državne granice i zbrinuli politički emigranti, da bi se zbrinuli previše osiromašjeli seoski stanovnici drugih krajeva, i našlo kruha besposlenim, da bi se vezalo proletera uza tlo, da bi se našlo rada i hrane za suvišak stanovništva.

Posmatrajući ove uzroke, današnju ekonomsku krizu, i sve jaču tendenciju etatiziranja produkcije i izmjene dobara, namiče se misao da bi i u izgrađivanju

Ing. Milivoj Petrik, Škola Narodnog Zdravlja u Zagrebu:

sela u skoroj budućnosti slučaj mogao uzmaknuti pred planom i organizacijom.

Nesumnjivo bi se time podigao životni standard na selu, a seosko građenje primilo bi drukčije zadatke i nove oblike.

Sl. 3.

Otoka
srez Krupa

Da bismo mogli odrediti što treba da se promijeni u seoskom građenju, i kojim putem bi evolucija seoskog građenja mogla da pođe, dođe li do njene organizacije u spomenutom smislu, treba da ga posmotrimo kakvo je sada, i koje su mu determinante.

Pri tome nas interesira samo ono slučajno, neorganizirano, seosko građenje, a i to, prirodno, prvenstveno u našoj zemlji.

Determinante su mu postavljene od prirode i od društva.

Priroda je postavila ove:

Klima: količina i vrsta oborina, jakost, čestoća, i smjerovi vjetrova; ekstremi i srednje vrijednosti temperature. Mala drvena kuća Hrvatskog Zagorja (1) bila bi apsurdna na senjskoj buri; nizinska prizemnica (2)

Sl. 4. Košljun Pag

nestala bi u alpskim snjegovima, bosanska kuća na kanate (3), sa zidovima iz pletera, postala bi za stanovnike pakao, kad bi je smjestili na dubrovačko sunce ili na zimske vjetrove Podravine, dok bi se dalmatinski krovovi (4) provalili pod bosanskim snijegom.

Tlo: kamen, ilovača, pijesak; suho, mokro, podvodno tlo; tlo sa vegetacijom ili bez nje; plodno, pogodno za kulturu, ili sterilno i nepogodno; strmo i krševito, pa teško pristupačno, ili ravno i prohodno. Primorje gradi s kamenom već zato, što je to tamo najjeftiniji i najbliži materijal (4 i 5), Slovenija (6) i velik dio Hrvatske (7—11) sa drvetom, iz istoga razloga, Podravina (12), Vojvodina (2) i Srbija s opekom, čerpičem, ili nabojem od ilovače, jer potrebne sirovine ima posvuda, i jeftinija je od kamena i drveta. Bosna uzima drvo, gdje ima šuma (13), i prelazi na

Sl. 5. Povljane Pag

pleter, gdje je šikara zamjenila šumu (3). Na suhu terenu građenje ne treba da vodi toliko računa o kapilarnoj bazi, pa mogu da se grade zgrade tek nešto malo izdignute nad tlom (5), dok na vlažnim, podvodnim terenima treba da se podigne (12), a na poplavnim područjima da se grade jednokatnice (14 i 7). Teško pristupačni krajevi upotrebljavaju materijal koji ne treba daleko transportirati (5 i 9), a lako pristupačni mogu da se više koriste produktima industrije (1, 8 i 12). Plodni krajevi bolje hrane svoje stanovništvo, pa je i građenje bolje (2, 6, 7, 8, 12), dok sterilni krajevi uslovljuju oskudne građevine (5, 9, 10, 13).

Društvo upliviše na građenje ovim faktorima:

Historija: Tražeći sigurnost pred Turcima, narod je osnivao naselja daleko od puteva, na skrivenim

Sl. 6. Medvode Slovenija

Sl. 7. Drenčine
srez Sisak

vode, ili se provode samo djelomično, dotle drugi zakoni mogu veoma znatno mijenjati građevnu sliku sela. U prvom redu treba ovdje spomenuti nasljedno pravo i praksu. U nekim našim krajevima nasljeduje seosko imanje najstariji sin, koji potom isplaćuje braću, a ova polaze u zanat ili u tvorničke ili poljoprivredne radnike; imanje ostaje neokrnjeno, a nasljednik ne treba da gradi novih zgrada ni da nabavlja inventara, već se ograničuje na održavanje naslijeđenoga, i na adaptacije za nove potrebe. U drugim krajevima dijeli se imetak na jednake dijelove među sinove, a kćerima se daje miraz, ako se udadu, a izdržavanje, ako ostanu neudate. Tu imetak više ne ostaje neokrnjen, a svaki od nasljednika, osim jednoga, gradi nove zgrade i nabavlja nov živ i mrtav inventar. U nekim opet krajevima učestvuju ženska djeca u nasljedstvu jednako kao i muška; imanje se dijeli na još više dijelova.

Sl. 8. Velika Mlaka
srez Velika Gorica

Sl. 9. Gustelnica
srez Velika Gorica

mjestima, u šumi ili uz šumu, na vrhovima brda. Bosna, Lika, Kordun puni su takvih primjera (11, 13, 15). Poznato je skrivanje fruškogorskih manastira. Putujući Srbijom malo se sela nalazi uz puteve. Sličan efekt postigli su i feudalni odnosi. Bolja zemlja, u ravnici i na blagim padinama, pripadala je vlasteli; kmet je gradio na brdu i strmini (9 i 16). Ovakva naselja teško sele u doline, ostaju daleko od civilizacije, primitivno su građena.

U prošlosti preuzeo je narod i izvjesne importirane tipove zgrada i načine građenja; primjer su muslimanske kuće po većim selima (17).

Zakonodavstvo i administracija: Dok građevinski zakoni i propisi u stvari malo uplivišu na seosko građenje, jer ili nisu potpuni, ili se ne pro-

Sl. 10. Pazarišta
Lika

U ovom posljednjem slučaju svi nasljednici ostaju na zemlji koja se kroz generacije sve više rasparčava, dok se konačno ne razdijeli na tako male posjede, da oni, pored sadašnjih metoda naše zemljoradnje, ne mogu više nikako da prehrane svoje gazde, pa ovi moraju da se late industrijskog ili težačkog rada, bilo stalno, bilo kao sezonski radnici, da pokriju deficit u svom gospodarstvu. Tipičan primjer za ovo je Hrvatsko Zagorje.

Prirodno je da u takvim prilikama seosko građenje uzima primitivne forme, i da — prema prošlosti — pokazuje nazadovanje. Dok su u prijašnja vremena postojale zadruga, sela su bila malena, a posjedi i zgrade veliki (7). Lako je bilo, prema tome, uzdržavati i selo i zgrade u dobru stanju. Kad je zakonodavstvo olakšalo dijeljenje zadruga, veliki seoski posjedi su se raspali, a nasljednim pravom raspadanje se je i

Sl. 12.

Jalžabet
srez Varaždin

Sl. 11.

Pazarišta
Lika

I na drugi način može zakonodavstvo, ili administracija, da modificira građenje. Neke naše banovine (u prvom redu Savska) osnovale su još prije nastupa ekonomske krize naročite fondove iz kojih se davaju zajmovi seoskim gospodarima u asanacione svrhe: za građenje nove, ili asanaciju stare, kuće, staje, gospodarskih zgrada, itd. Zajmovi su beskamatni i kratkoročni, a uslovljeni su time da se novac utroši po savjetu i pod nadzorom nadležnog Higijenskog Zavoda. U stvari se ovdje radi o davanju kredita, kako se to — u raznim formama — čini i u drugim nekim zemljama. Efekt ovih fondova je neobično dobar, kako će se kasnije vidjeti.

Civilizacija: Veoma teško griješe oni — nažalost još suviše brojni — koji misle da je seljak nesklon napretku i kulturnom životu. Ako im se on

dalje produžavalo, pa su sela postala velika, a posjedi tako mali i finansijski slabi, da je sve teže uzdržavati selo, a seoske zgrade se ograničuju na minimum prostora i komfora (9, 10, 15, 16). Nacrt (18) vrlo jasno pokazuje kako se je jedan jedini nekadašnji posjed vremenom raspao u tri; pošto je ulična fronta bila preuska da se posjed dijeli uzduž nje, podijeljen je on u nekoliko dijelova koji se nižu jedan iza drugoga, sa pravom prolaza onih stražnjih preko dvorišta onih prednjih.

Ovakvim dijeljenjem općenito su se u napušćenim krajevima ulične fronte toliko smanjile, da se danas nalaze negdje pretežno, a drugdje potpuno, samo vrlo uske parcele, pa su i zgrade uske, i užim čelom okrenute prema ulici ili cesti. Time se sve više onemogućuje optimalna orijentacija zgrada (1, 9, 19).

Sl. 13.

Majkića Japra
Bosanska Krajina

Sl. 14.

Orubica
srez Nova Gradiška

to da podržava stare tradicije građenja, kakve već postoje u njegovu kraju. Samo tako može se objasniti činjenica da na primjer čitava Podravina gradi jednako vlažne kuće kao što su se gradile pred stotinu godina, ma da se i u najmanjem selu podravskom može provesti valjana izolacija s minimalnim troškom. Pri tom treba naglasiti da se vlaga u kući posvuda posmatra kao zlo. Nedostaje samo potrebno znanje kako da se ona predusretne. Ovakvih primjera moglo

Sl. 16.

Mače, zaselak Benčići
srez Zlatar

Sl. 15.

Rasličevo
dalmatinsko-lička međa

odupire, biva to iz dva razloga: što ne zna da je to bolje od onoga što ima, i što ne zna kojim putem da pođe. Imali smo prilike vidjeti seoske mladiće u specijalnim tečajevima (Seljačko sveučilište škole Narodnog Zdravlja u Zagrebu), i možemo reći na osnovu višegodišnjih opažanja da su oni stalno pokazivali i veliku želju da pođu putem progressa, i jak interes za najzgodnije načine, kako da to urade. Osnovna nastava, kakva danas postoji u našim selima, ne daje seoskom stanovništvu ni dosta znanja, niti ga upućuje na puteve kojima treba da pođe. Osim što dijete nauči najpotrebnije čitanje i pisanje sa nešto elementarne matematike, ono za praktični život i za svoju budućnost nije naučilo ništa više no što mu znadu otac i djed, pa zato — kad odraste — plete kotac kao i otac. Naročito mu škola ne daje nikakva građevinskog znanja, pa je ono upućeno na

Sl. 17.

Vrnograč
Bosanska Krajina

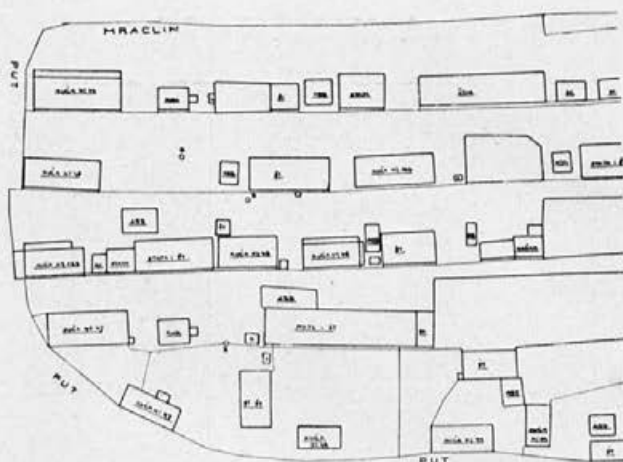
bi se navesti bezbroj. Za sticanje ovakvog znanja vanredno su važni tečajevi za seosku mladež koja je ostavila osnovnu školu. Kako osmogodišnja osnovna nastava u nas još nije provedena u život, i — prema sadašnjim prilikama — zadugo još neće biti, neobično su važni za sticanje praktičnog znanja, pa i građevinskoga, oni malobrojni specijalni tečajevi za mlade seljake. Jednako su važni i uzori koji se podižu po selima za ogled i imitaciju: uzorne kuće, gospodarske zgrade, i ostali objekti seoskoga građenja. Takvi se objekti u posljednje vrijeme sve više podižu; grade ih, ili finansijski pomažu njihovo građenje, poljoprivredna odjeljenja kod Banskih uprava i Higijenski zavodi. Njihov odgojni značaj je vrlo velik, jer nadomještava znanje koje škola nije dala. O njima bit će govora još kasnije.

Isto je toliko važan značaj civilizacije koja ulazi u narod prometnim putevima i kretanjem naroda emigracijom. Općenito su zgrade uz prometne puteve bolje, savremenije, i ugodnije (2, 6, 8, 12, 19), a daleko od prometa primitivne, arhaične po materijalu i metodama građenja (5, 9, 10, 11, 13, 15). Kao prometni put naročito je važno more (4, 20). Tkogod je vidio sela uz dalmatinsku obalu, naročito na teritoriju nekadašnje dubrovačke republike, ostat će mu za vazda u pameti visoka građevna tradicija tamošnjih sela. Nju treba pripisati obim ovdje spomenutim faktorima: moru, kao prometnom putu, i emigraciji, izazvanoj siromaštvom tla. Ne samo što narod iz emigracije decenijama šalje u zemlju ogromne svote novaca, od kojih se velik dio troši u građevine, nego i emigrant stiže u inostranstvu izvjesnu kulturu, i diže svoj standard življenja, pa se to očituje u boljem građenju po njegovu povratku iz tuđine.

Potrebe: Prirodno je da se zgrade grade prema potrebama; drukčije gradi ribar (4) nego vinar (20), drukčije zemljoradnik (12) od ovčara (11) i stočara (8). Ne samo što su različite gospodarske zgrade, već i same kuće za stanovanje. Diferencijacija ide veoma daleko: uzgajatelj stoke plemenite pasmine, ili engleskih svinja, treba da gradi svoje staje, ili svinjce, bitno drukčije nego bosanski seljak, koji goji bušu, ili domaću svinju.

Blagostanje: O uplivu blagostanja na građenje suviše je govoriti. On se vidi na svakoj zgradi, i na svakom selu. Fotografski materijal uz ovaj članak govori veoma rječito. Držimo da je ipak vrijedno spomenuti, koliko upliviše na građenje blizina građevnih industrija, koja znatno snižuje cijene materijala, i stalno mijenja građevne tradicije. Teško bi se danas moglo uočiti, koliki je upliv izvršila na građenje po selima Hrvatskog Zagorja blizina fabrike glinenih proizvoda u Bedekovčini, ili na građenje u Dalmaciji i na otocima blizina fabrika cementa. Specijalno je velik upliv na seosko građenje imala industrija cementa po čitavoj našoj zemlji.

(Nastavit će se.)

Sl. 18.

Mraclim

Sl. 19.

Imbrionac
srez Varaždin

Sl. 20.

Kastav

UPORABNA UMETNOST

Arh. Slavko Löwy
Zagreb

Konzolno ugradeni regal
iz oniksa i stakla
Etalage emmuré, onyx et verre

Ing. arch. Dragutin Fatur, Ljubljana:

NAROČNIK IN ARHITEKT

Harmonična stavba in njena oprema sta lahko samo rezultat popolnega dela. Le iz resničnega prepričanja, iz popolne uravnovešenosti projektantove psihe in harmonične skladnosti arhitektovega stremjenja z naročnikovimi željami lahko nastane delo, ki zadovoljuje obe stranki.

Osnova stavbe in opreme ter logične uresničitve izvedbe ni samo produkt arhitektove miselnosti — je to njegovo delo — in delo je on sam. Da postane mirujoča misel sposobno dejanje, je potreben zunanji učinek in skladno razmerje med arhitektom in naročnikom. Misel se dostikrat razblini v stiku z realno sedanjostjo. Še nevzdržljivo projektantovo hotenje potrebuje oploditve, ki ne sme biti burna nadvlada materialne kalkulacije, temveč nežna — komaj slutena želja, ki prevzame vso duševnost ter uresniči katerokoli podzavestno dobrino.

Arhitekt ne gradi za sebe, temveč obstoja njegova naloga v uresničevanju naročnikovih želja, radi česar mora poznati vse njegove potrebe in zahteve ter do neke meje analizirati njegovo psiho. Vsako naročnikovo prikrivanje in olepšavanje dejanskega stanja proti arhitektu je neumestno, ker le po dejanskih vrednotah lahko arhitekt logično sklepa ter prehaja v popolno delo in smiselno osnovo.

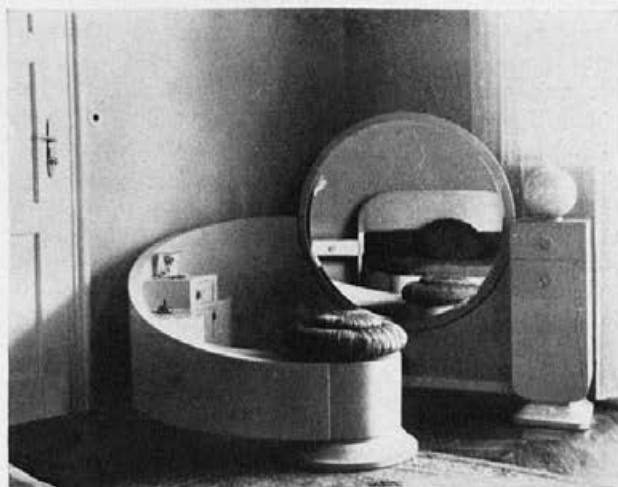
Arhitekt je z vso duševnostjo prav za prav uslužben naročniku in za lajka v psiholoških vprašanjih je neumljivo, kako naj arhitekt pod navedenimi pogoji obvaruje svojo samostojnost mišljenja in dopri-

nese samožitno delo. V resnici je razmerje, ki obstoja med arhitektom in njegovim delom na eni ter naročnikom na drugi strani, precej zamotano ter je potrebna močna volja in veliko samozatajevanje projektanta, da dovrši prevzeto nalogo. Mnogo uvidenosti mora pokazati tudi naročnik, da ostane njegovo razmerje z arhitektom skladno. Vsekakor je treba vedeti, da arhitekt ne projektira radi denarja, temveč radi umetnostnega hotenja, in da potrebuje pri tem vse zaupanje naročnika.

Kjer ne obstoja tesna medsebojna vez zaupanja med naročnikom in arhitektom, arhitekt sicer izvrši naročeno delo, ki je pa zgolj miselno, točno izkalkulirano tako v tehničnem kakor materialnem pogledu, a manjka mu milina prečutene duševnosti.

Zgodi se pa tudi, da naročnik iz zgolj spekulativnih razlogov obleze vse znane in neznanе mu arhitekta, da bi za ničevno ceno prejel projekt. Takšen človek vidi samo mehanično delo, ki ga domišljivi lažni strokovnjak izvrši z raznolikimi pripomočki literature v nekaj urah, — in ne loči projektiranja od risarsko mehničnega dela. Na žalost je večina vsega dela v naših krajih izvršena na navedeni način in posledice so očitne.

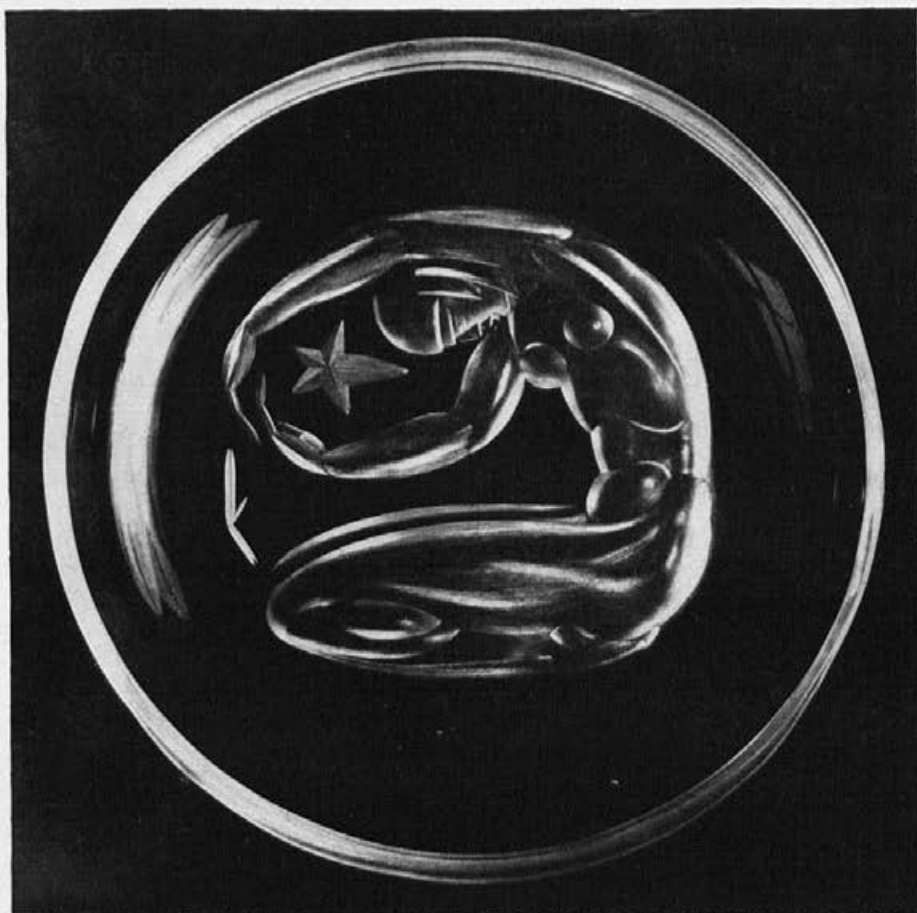
Na osnovno vprašanje, če je mogoče ustvarjajočemu arhitektu uresničiti naročnikove želje tako, da ostane pri tem zvest svojemu naziranju in prepričanju, je mogoče odgovarjati le po primeru. Mnogokaj se da uresničiti, ne da bi se kršila osnovna načela tehnike in estetike. Predvsem je treba ugotoviti, da arhitekt ni brezvoljno orodje naročnikove miselnosti, temveč vedno njegov strokovni svetovalec. Naročnik poišče arhitekta zato, ker je ta najvišje kvalificiran strokovnjak v vseh stavbnih zadevah, tako glede zidanja kakor glede opreme raznolikih stavb, in je torej v stroki vsekakor bolj doma kakor naročnik. Arhitekt ima mnogoštevilne izkušnje v vseh posameznostih gradnje, v nabavi gradiv in v občejanju z raznolikimi obrtniki in te izkušnje uporabi v dobro naročnika, ki si navadno samo enkrat v življenju gradi in opremlja svoj dom.

Iz radione N. Crnokrak
Zagreb
(po francuskom modelu)

Spavaća soba g. R. M.
Toaleta
Toilette

I. F. Klein, Ljubljana
 Originalno delo, globoko
 brušeno v steklu, izvršeno
 za Grassy-Museum, Leipzig
 Verre gravée

Lojze Smerkol, Ljubljana:

I. F. Klein
 Ljubljana

Originalni steklorez
 izvršen na modri plošči
 Verre gravée

BAKER

(L'emploi du cuivre)

Kaj je baker? Veliko ljudi ne pozna vrednosti te žlahtne kovine. Za okraske, kipe, kuhinjsko posodo za hotele, za vse predmete, ki so izpostavljeni na zraku, ni boljšega blaga od bakra. Z bakrom krita in dobro izvršena streha je najboljša in najcenejša; čeprav so izdatki veliko večji, se naloženi denar z leti prav dobro obrestuje, ker odpadejo vsa popravila in barvanje.

Imel sem primer v Vornbachu pri Pasavi, kjer sem leta 1906 demontiral bakreno streho z dveh stolpov cerkve. Pod jabolkom in križem vrhu stolpa sem naletel na kositrno posodo; ko smo jo odprli, smo našli v njej natančen popis, kdaj sta bila stolpa z bakrom krita: l. 1732! Če bi bilo kritje izvršeno strokovnjaško, bi novo ne bilo potrebno, kajti pločevina je bila še popolnoma dobra. Ker pa so bili vsi iz bakra tolčeni ornamenti pribiti z velikimi kovanimi

Lojze Smerkol, Ljubljana
Lev iz tolčenega bakra
na palači »Grafika«
v Ljubljani
Lion de cuivre travaillé

žičniki skozi baker na les, je ta zaradi dolgega zamakanja strohnel.

Dandanes manjka splošne solidnosti, zato se vprašuje samo, kaj je najcenejše, in kupuje ter naroča se res »najcenejše«, kar je pa — najdražje. Baker je res draga kovina, vkljub temu pa najcenejša, ker traja pri strokovnjaški izvršitvi najmanj desetkrat tako dolgo kot druge kovine.

Baker terja za obdelavo celega človeka. Če pa postaviš pred izdelek mojstrskega ročnega dela mladega moža, ki se je rodil v času hiperprodukcije in poceni strojnih izdelkov, nima nobenega razumevanja za pristno, solidno ročno delo. Mladič ne vidi, kaj je v izdelku, in ne ve, da ga je mojster izvršil z največjo ljubeznijo in da je vanj položil svoje najboljše — svoje mojstrsko znanje.

Za strehe naj se vzame baker debeline 0.55 do 0.65 mm, za figure pa je potrebna večja debelina, do 1 mm. Pri tolčenju bakra se mora upoštevati, da se baker pri izdelavi vleče in krči; izvršeni predmet postane deloma tanjši, deloma debelejši. Pri strehah je treba misliti na to, da se baker v mrazu krči, v vročini pa razteza (dilatacija). Napačno je, če se baker spaja s kositrom; izdelek mora biti samo zakovan, spojen trdo ali pa z zgibom.

Z razstave Božidarja Jakca v
Jakopičevem paviljonu
Ljubljana 1934

Dolenjska vas, pastel
Paysage slovène, pastel

Božidar Jakac

Trdnjava Klis, pastel
Fortesse Klis, pastel

Branko Atalić, Zagreb:

ŠTO SE KOD NAS PIŠE O SLIKARSTVU (Comment on traite la peinture chez nous)

Mnogo se kod nas piše o likovnoj umjetnosti. Mnogo — a ipak malo, ako pogledamo, što se piše i kako se piše. Najviše pišu oni, koji se u likovnu umjetnost, uza sve svoje verbalističko znanje, najmanje razumiju. Trebalo bi jednom postaviti pitanje: kako se piše o likovnoj umjetnosti? O tome, tko piše, nije potrebno voditi mnogo računa. Jasno je, ako je članak koncizan, informativan, stvaran i logičan, da nije važno tko ga je napisao; no kada je članak konfuzan, netočan i pun kontradikcija, tada treba staviti to pitanje. Treba oštro osuditi ljude, koji, i pored diploma i zvučnih naslova, pišu besmislice. Ali oni su neumorni. Smiješno je i pokušati da ih se zaustavi u pisanju. Pisanje im je ušlo u krv, postalo je za njih »strast«. Oni pišu i — pišu. Sve više i — više, besmislenije i besmislenije. To što se piše nije kritika, nego u jednom slučaju reklamiranje, a u drugom kuđenje pojedinih slikara. »Kritika« prelazi u »obrt«. Postaje (ona je to donekle i prije bila, ali je danas više nego ikad prije) vrelo za eksploataciju.

Dosta je pogledati stanovitog »kritičara«, kako šeće izložbenim salonom, s olovkom i reporterskim blokom u ruci, dostojanstveno i superlorno, a slikara,

Božidar Jakac

Zlata Gjungjenac-Gavella
pastel

u većini slučajeva, kako trči za njim, zavinute hrptenjače, sa strahom u očima i sa, u najgorem slučaju, željom, da žrtvuje jedan ili više svojih radova — samo da »kritika« bude pozitivna.

Da li je takova »kritika« objektivna?

Ako bi po kvaliteti radova katkad i morala biti pozitivna, ona se može — to sve zavisi od dobre volje ovih nazovikritičara — u »izvjesnom« slučaju »okrenuti« i postati negativna.

Zato je potreban jedan nepodmitljiv forum slikara i kritičara, koji bi savjesno i objektivno ocjenjivali radove pojedinih slikara, inače se događa da jedne novine i revije pišu pozitivno, a druge negativno, i time šira publika nije točno informirana, a slikari štetuju.

Slikarske izložbe postaju sredstvo za nelojalno stvaranje privatnih galerija. Pedeset posto radova ide na »kritiku«, a veliki postotak na uređenje izložbe, najamninu i svijetlo. Što ostaje slikaru? Vrlo malo. To su razlozi, što su slikarske izložbe tako rijetke, odnosno, što ne vidimo one slikare koje bi, eventu-

alno, trebalo vidjeti, naročito one mlade i, svakako, siromašnije.

Svemu je dakle kriva nazovikritika. Zagovaraju se slikari koji su imućni, koji su »na glasu«.

Klajnbirgeraj slavi slavlje! Diletanti ubiru lovoričke (i novce!) zahvaljujući ljudskoj nesavjesti i podmitljivosti.

Račić se ubija u Parizu, jer ne nailazi u domovini na razumijevanje. — Plančić umire od tuberkuloze, radi mizernih materijalnih prilika, i tek nakon smrti dobija »priznanje«. — Diletanti, međutim, u toj istoj domovini prave dobre poslove, jer su »pogodili ukus« publike — klajnbirgera, i kritičara — opet klajnbirgera.

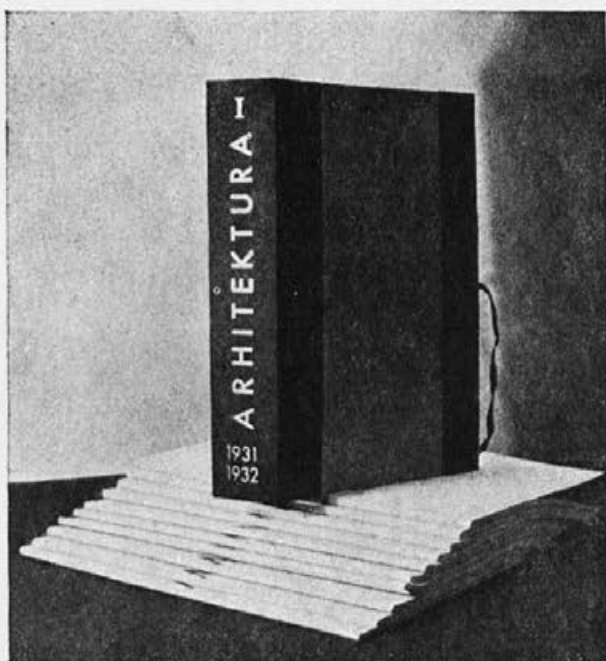
Opet »kritika« — i uvijek »kritika«. Ona je pokvarila (bolje rečeno: narinula) publici »ukus«, stvorila je renome diletantima.

»Kritika« guši talente, diže netalente. Zato bi tu i takovu »kritiku« trebalo raskrinkati i prikazati golu, u svijetlu istine, jer smo inače na najboljem putu, da nesavjesna nazovikritika postane glavni i najviši forum za ocjenjivanje slikarskih radova, odnosno po život nezaštićenih umjetnika.

Francè Gorše
Ljubljana

Vesela bratca, les
Deux grisés, bois

ORIGINALNA MAPA ZA I.-II. LETNIK „ARHITEKTURE“
se naroča v upravi revije, Ljubljana, Gajeva ul. 9,
po Din 20.— za letnik (s poštnino vred)

Originalna

Terrabona

suha žbuka
za fasade
upotrebljava se
danas najviše u
savremenoj
arhitekturi

Proizvodi

Samoborka d. d. - Zagreb

„RUDE IN KOVINE“ d. d.

LJUBLJANA, Masarykova cesta 12

Glavno zastopstvo CINKARNE D. D. CELJE

Cinkovo belilo „Briljant“

En gros: **cinkova pločevina, pocinkana železna pločevina:** suroví in rafinirani cink, cinkov prah, »Cinkopon«, žveplena kislina, svinec, svínčena pločevina, **kositer** v kladah in palicah, kositer za spajanje v palicah, antimon, aluminij, baker, zvonovina, razne barve, kovine i. t. d., šamotni materijal

Kupuje: starcink po najugodnejših dnevnik cenah, odpadke drugih kovin i. t. d.

Brzjavke: Rude Ljubljana. Telef. int. 2727, 2827

ERMAN & ARHAR

mizarstvo in zaloga pohištva
v Št. Vidu nad Ljubljano

prevzemata v solidno izvršitev po konkurenčnih cenah opreme stanovanj, pisaren, prodajalen, hotelov i. t. d. po lastnih in predloženih načrtih.

Najmoderneje urejen obrat!

Na tisoče priznanj! Lastni ilustrirani albumi za lastno ceno na razpolago

Litografijo Offsetisk

Z DIREKTNIM
FOTOKEMIČNIM
KOPIRANJEM NUDI LE

**JUGOSLOVANSKA
TISKARNA V LJUBLJANI**